

# ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО. ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА. ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Бартків Н.Я.

## ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО- ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

УДК 001.89:659.3/.4:004

**Постановка проблеми.** У сучасній вітчизняній науці цивільного права на сьогоднішній день здійснюється ряд досліджень, пов'язаних із проблематикою визначеності місця інформації та деяких найбільш розповсюджених її видів серед об'єктів цивільних прав. Проте зовсім мало уваги вчених нині зосереджено на дослідженні поняття, специфічних особливостей і характеристик такого виду інформації, як науково-технічна. Зважаючи на те, що наука і техніка знаходяться у постійному русі вперед, варто зазначити, що науково-технічна інформація, як фундамент і, часто, рушійна сила такого прогресу, має неабияке значення у сучасному суспільстві і, звичайно, потребує максимального дослідження її специфіки, визначення її правового регулювання, механізму її захисту, способів її правомірного використання і передачі тощо.

В умовах стрімкого розвитку сучасного інформаційного суспільства в межах науково-технічного прогресу можемо стверджувати, що науково-технічна інформація є ідейною і методичною основою для впровадження новітніх технологій, інноваційних методів роботи, наукових чи технічних відкриттів у будь-якій сфері суспільного життя. Також на сьогодні науково-технічна інформація стала доволі поширеним об'єктом зобов'язальних і речових правовідносин, тому, власне, дуже часто є предметом

різноманітних договорів, до прикладу, про передачу науково-технічної інформації, купівлі-продажу науково-технічної інформації тощо. Відповідно існує гостра необхідність перш за все на теоретичному рівні розкрити поняття науково-технічної інформації в приватному праві України та встановити її місце в системі об'єктів цивільного права, визначити ознаки науково-технічної інформації, її специфічні риси, дозволить відмежувати її від суміжних правових категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні теоретичний фундамент дослідження науково-технічної інформації в межах цивільного права складають роботи науковців, що у своїх працях ґрунтовно досліджували дефініцію, зміст та особливості інформації як загального поняття, а також науково-технічної інформації як окремого виду. Серед таких вчених варто зазначити Йоффе О.С., Підопригору О.А., Толстого Ю.К., Дзеру О. В., Кохановську О.В., Магазинера Я.М., Харитонова Є.О., Лапача О.В., Шимон С.І., Яворську О.С., Шишку Р.Б., Спасибо-Фатєєву І.Б., Кормича Заярного О.А., Б.А., Кодинця А.О., Гоголя Б.М., Яриша О.М., О.В., Кириєнка Є.Г Петрову Є.В., Белякову К.І., Брижко В.М.Кулініча О.О., Дідуха А.Г., Ясечко С.В., Тихомирову О.О., Мазіну О.О. та інших.

Мета. Зважаючи на вище зазначене, метою цієї статті слід вважати дослідження поняття і змісту науково-технічної інформації та висвітлення її ознак та особливостей, за якими таку інформацію можна специфікувати в цивільному обороті в Україні.

Виклад основного матеріалу. Науково-технічна інформація є одним із специфічних видів інформації, що має свої особливості, характерні ознаки, правове регулювання та є окремим об'єктом цивільно-правових відносин на сьогоднішній день. Оскільки науково-технічна інформація є результатом творчої та наукової діяльності, вона швидко поширюється, щодня з розвитком технологій знаходить все ширші простори свого використання, а тому потребує захисту, правової охорони і належного регулювання. Вважаємо, що для ґрунтовного дослідження цього виду інформації, перш за все слід з'ясувати зміст поняття «інформація» загалом.

Дефініція інформації закріплена у ряді нормативно-правових актів. До прикладу, відповідно до статті 1 Закон України «Про інформацію» інформація це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [3]. У свою чергу Цивільний кодекс України у ч. 1 ст. 200 визначає інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [12]. Одну із найбільш деталізованих дефініцій терміну інформації містить стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», яка має такий зміст: «відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відеофільми, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості» [2].

В теорії цивільного права України визначення поняття «інформація» дещо різняться від законодавчих визначень. До прикладу, Петров Є. В. вважає, що інформація – це результат, продукт знань та діяльності людини, орієнтований на створення нових відомостей або зняття відомостей з інших об'єктів матеріального або духовного світу, для об'єднання цих відомостей у певний продукт або товар, необхідний для суспільства [9, с.157].

Гоголь Б. М. визначає інформацію як нематеріальний результат інтелектуальної (розумової) діяльності людини, який існує у будь-якій формі, доступній для сприйняття людиною чи технічним пристроєм [14, с. 60]. Наведені два визначення є яскравим прикладом функціонального підходу до розуміння природи інформації, за яким інформація розглядається виключно в якості результату певної пізнавальної, інтелектуальної (розумової) діяльності людини. Проте даний підхід, на нашу думку, дещо обмежує суть інформації у сучасному суспільстві, оскільки по суті ототожнює інформацію зі знаннями, а інформація у свою чергу все-таки виходить за рамки знань, оскільки до неї можна відне-

сти будь-які відомості у матеріалізованій чи не матеріалізованій формі.

Харитонов Є.О. зазначає, що інформація – це задокументовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [14, с. 60]. Таке визначення за своєю суттю нагадує положення законодавчих актів, що містять дефініцію інформації.

Комплексне і найбільш різностороннє визначення інформації у своїх наукових доробках дає Кохановська О.В. Науковець вказує, що: «... інформація – це нематеріальне благо особливого роду, яке проявляється як особисте немайнове благо, як результат впливу на людину та інших суб'єктів та об'єктів права, як результат інтелектуальної творчої діяльності і як відомості про осіб, події та явища, предмети, об'єкти і процеси незалежно від форми їх представлення [6, с. 176]. Як бачимо, у даному визначенні враховано як функціональний, так і атрибутивний підходи до розуміння інформації. Атрибутивний підхід у свою чергу визначає інформацію як властивість або невід'ємний атрибут всього існуючого в матеріальному світі, тобто основною тезою в такому підході є те, що все навколо апріорі містить в собі інформацію. Проте застосовуючи виключно такий підхід при дослідженні інформації, на наш погляд, неможливо сповна охарактеризувати і усвідомити сутність інформації як правового і соціального явища, оскільки людина, як один із основних носіїв інформації, отримує її в ході свого розвитку, набуває її у вигляді знань тощо.

Якщо вести мову про інформацію в якості об'єкта цивільно-правових відносин, то можемо сформулювати таке визначення цього поняття: інформація – це задокументовані або публічно оголошені відомості, які можуть закріплюватися на будь-яких носіях та існувати в будь-якій формі, що є доступною для сприйняття, можуть мати конкретну цінність обумовлену її актуальністю, ексклюзивністю, достовірністю, можливістю використання в комерційному обороті, характеризується конкретним правовим режимом, тобто сукупністю регулятивно-охоронних та процедурно-процесуальних засобів впливу на учасників інформаційних відносин з метою забезпечення охорони відповідної інформації.

У ході дослідження дефініції такого виду інформації, як науково-технічна, перш за все також слід звернутися до легального її визначення, що міститься у Законі України «Про науково-технічну інформацію». Згідно зі статтею 1 цього правового акту під науково-технічною інформацією слід розуміти документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [4].

Окрім зазначених законом «Про науково-технічну інформацію» відомостей, Кириєнко Є.Г., наприклад, до науково-технічної інформації відносить також передовий виробничий досвід, втіленням якого є праця раціоналізаторів [5, с. 97]. Підпригоро О.А. у свою чергу визначає науково-технічну інформацію як суму знань, що стосується розвитку науки, техніки і виробництва [10, с. 127]. Проте подібне визначення містить більш узагальнюючий характер і в той же час зводить науково-технічну інформацію лише до знань, не враховуючи відомості чи дані, про які мова йде у законодавчому визначенні.

Під час аналізу дефініції науково-технічної інформації виникає запитання, які ж, власне, відомості складають таку інформацію і чи будь-які відомості про досягнення науки, техніки, виробництва підпадають під цивільно-правову охорону і захист?

Підпригоро О.А., до прикладу, вважає, що об'єктом правової охорони може бути лише та науково-технічна інформація, яка за своїм характером є творчою, тобто інформація, яка розкриває зміст і сутність того чи іншого науково-технічного досягнення. Адже патент містить у собі також інформацію, яка за своїм характером є творчою і науково-технічною і, власне, така інформація є об'єктом правової охорони. Хоча існує науково-технічна інформація, на яку з тих чи інших причин охоронний документ не видається і як об'єкт промислової власності вона може бути залишена без охорони патентом [9, с. 132].

Дзера О.В. та Кузнецова Н.С. вказують, що відповідно до законодавчого визначення об'єктом відносин у сфері науково-технічної інформації є документована на будь-яких носіях або публічно оголошена вітчизняна і зарубіжна науково-технічна інформація. Цим поняттям по суті охоплюються всі результати, отримувані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, тобто зафіксовані у такій формі, яка дає змогу відтворювати, використовувати та поширювати їх. Науково-технічна інформація відповідно до законодавства була об'єктом права власності, проте водночас у статті 2 Закон України «Про науково-технічну інформацію» проголошує, що науково-технічна інформація є суспільним надбанням, а в статті 6 ця сама інформація проголошувалася об'єктом права власності. Проте вчені схильні дотримуватися тієї позиції, за якою інформація має все-таки ознаки об'єкта права власності, оскільки і надалі в статті 7 міститься норма, за якою споживач науково-технічної інформації несе відповідальність за додержання прав власника цієї інформації. Він не має права передати одержану науково-технічну інформацію третій особі, якщо це не обумовлено договором між власником і споживачем науково-технічної інформації [12]. Звідси також впливає можливість науково-технічної інформації набувати роль предмета тих чи інших договорів у цивільних правовідносинах. Тобто науково-технічна інформація є не лише тим благом, що виникає як результат наукової, творчої, інтелектуальної діяльності, але і повноцінним об'єктом, що може мати свою визначену вартість і з приводу якого можуть укладатися договори про передачу науково-технічної інформації, про її створення, купівлі-продажу науково-технічної інформації тощо.

Проте слід погодитися з науковцем Яриш О.М. з приводу того, що варто звернути увагу на факт внесення Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації»» №1170-VII від 27 березня 2014 року змін, якими законодавець де-юре відмовився від поширення права власності на науково-технічну інформацію,

віддавши перевагу застосуванню такої юридичної категорії, як «право на інформацію» [1]. При цьому у ст. 2 та ст. 4 цього закону передбачена можливість переходу права на інформацію до інших суб'єктів цивільних прав, що по суті можна назвати можливістю правонаступництва у сфері відносин з приводу створення, поширення, використання, передачі науково-технічної інформації. А правонаступництво у свою чергу складає так звану основу цивільного обороту. Очевидно так чи інакше законодавець зміною формулювань по суті не позбавив науково-технічну інформацію можливості набувати майновий характер і оборотоздатність [15, с. 198]. Тому все-таки сміливо можна стверджувати, що науково-технічна інформація підпадає під правове регулювання і охорону норм цивільного права.

У цивілістичній науці тривають також дискусії з приводу того, чи науково-технічна інформація є об'єктом права інтелектуальної власності. Стефанишин Н.М. вважає, що потрібно чітко окреслити критерії, яким мають відповідати всі об'єкти права інтелектуальної власності, і такі критерії імперативно закріпити у главі 35 ЦК загальні положення про право інтелектуальної власності, зокрема статті 420 Цивільного Кодексу України шляхом внесення у дану статтю відповідних змін, а для інших об'єктів, зокрема для засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг та нетрадиційних об'єктів необхідно ще й визначити їх легітиміацію шляхом звернення до відповідних державних органів. Об'єктами права інтелектуальної власності є нематеріальні об'єкти [11, с. 112-113]. За таких умов, якщо визнавати науково-технічну інформацію як дані, що закріплені на тих чи інших матеріальних носіях, то вона може набувати уречевлюваної форми і набувати ознак матеріального об'єкта, а отже – об'єкта права власності.

В цілому інформація як об'єкт цивільних правовідносин має ряд своїх ознак та особливостей. Окрім тих ознак, що впливають з вище зазначених законодавчих та теоретичних визначень, варто зауважити ще те, що інформація може тиражуватися й поширюватися в необмеженій кількості екземплярів без зміни її змісту, і це є її специфічною особливістю. Вона може бути відома багатьом, а

якщо зберігається на матеріальному носії - то і належати одночасно необмеженій кількості осіб. Також інформація має визначену цінність, яка є необхідною для пересічної людини в її житті, має відповідати інтересам людини; є предметом зацікавленості для інших суб'єктів правовідносин (підприємств, установ, організацій), держави та її органів, - тому інформація як об'єкт правовідносин повинна задовольняти потреби суб'єктів права щодо неї. Переважно інформацією відомості, тобто зведення про явища та події; це відомості, що мають певну форму, завдяки якій інформаційний продукт може бути отриманим або поширюваним, і є предметом цивільного обороту [7, с. 1].

Якщо вести мову про специфічні ознаки науково-технічної інформації, то варто зазначити, що такий вид інформації отримується в процесі пізнання закономірностей об'єктивної дійсності, підґрунтям якої є практика, і подається у відповідній формі. Тому до наукової інформації відносяться і результати господарської і виробничої практики: винаходи, удосконалення і т.д. Наукова інформація є логічною і такою, що адекватно відображає закономірності об'єктивного світу і використовується в суспільно-історичній практиці.

Варто погодитися з позицією Кудрявцевої С.П. та Колос В.В., які так визначають особливості науково-технічної інформації, що виділяють її серед інших видів:

- значна частина інформації (у формі інформаційних продуктів і послуг) спрямована на забезпечення інформованості суспільства, інформаційну підтримку наукових досліджень і розробок, підтримку процесів підготовки фахівців, а не на одержання прямих прибутків і надприбутків;

- наукова і технічна інформація може бути потрібна як на даному етапі часу (оперативність надання), так і через тривалі періоди, тобто відбувається нагромадження інформаційних ресурсів, що, в основному, підлягають тривалому архівному збереженню (бібліотеки, архівні фонди);

- така інформація, з одного боку, передбачає комерційне використання (продаж наукових журналів, платний доступ до першоджерел) а з іншого боку, елементом наукового і культурного



надбання всього суспільства, доступ до якого здійснюється на безкоштовній основі (бібліотечне обслуговування), що обумовлює існування як ринкових механізмів поширення інформації, так і державних, котрі забезпечують право громадян на доступ до інформації;

- даний вид інформації за своєю суттю є інтернаціональною. Закріплення її на певних носіях не означає, що вона не може бути передана неформальними каналами. Розвиток телекомунікаційних процесів, особливо Інтернет, робить процеси комунікації більш прозорими [8, с. 6].

Отже, проаналізувавши вище наведені положення, можемо дійти висновку, що під науково-технічною інформацією можна розуміти документовані або публічно оголошені відомості чи знання про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої, громадської та іншої діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді та знаходитися в закритому, обмеженому чи відкритому доступі.

Специфічними ознаками науково-технічної інформації варто вважати те, що така інформація: 1) складає знання і відомості, отримані, власне, в результаті лише спеціальних видів діяльності (наукової, технічної, творчої тощо), вона може бути як у відкритому, так і за певних умов у обмеженому чи закритому доступі, 2) залежно від виду така інформація може охоронятися певним охоронним документом встановленої форми (патентом) або на загальних засадах нормами цивільного права в якості об'єкта права власності, 3) така інформація може мати як комерційне значення, так і соціально-культурне, 4) є актуальною і корисною у різні періоди часу залежно від свого виду і галузі використання, 5) відповідно до своєї цінності для певних зацікавлених осіб чи груп осіб може ставати предметом «інформаційних» цивільно-правових договорів, 6) у своєму використанні не має територіальних меж, тобто є інтернаціональною і може поширюватися через різні канали передачі інформації та ставати доступною для тих, кому вона потрібна.

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації»» від 27 березня 2014 року №1170-VII – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1170-18>.
2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» в редакції від 18.05.2016 №2210-14 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
3. Закон України «Про інформацію» в редакції від 01.01.2017 №2657-12 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2657-12>.
4. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 року №3322-XII – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>.
5. Кириєнко Є.Г. Патентознавство і науково-технічна інформація. К. – 1972 р., с.97.
6. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія / О.В. Кохановська. – К.: Вид. – поліграф. центр «Київський університет», 2006. – С. 176-177.
7. Мазіна О.О. Поняття інформації як об'єкта цивільних правовідносин / О.О. Мазіна / Актуальні проблеми політики. – 2009 р. - №38. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/25159/%CC>
8. Міжнародна інформація. Кудрявцева С.П., Колос В.В., Навчальний посібник — К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. - 400с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buklib.net/books/24892/>
9. Петров Є.В. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин. - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03. - Національний університет внутрішніх справ. - Харків, 2003. - 206 с.
10. Право інтелектуальної власності: Академ, курс: Підручник для студентів вищих навч. закладів / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко та ін.; За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – 2014 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uristinfo.net/avtorskoe-pravo/243-pravo-intelektualnoyi-vlasnosti-pidoprigora-oa/6496-obekti-naukovo-tehnichnoyi-informatsiyi.html>.
11. Стефанишин Н. М. До визначення поняття права інтелектуальної власності у цивільному кодексі України / Н. М. Стефанишин //

- Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст] : Збірник наукових статей. Випуск 42. - Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2016. - 205 с.*
12. *Цивільне право України. Підручник: У 2х кн. / О.В. Дзера (керівник авт.кол.), Д.В.Боброва, А.С.Довгерт та ін.; За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової. – 2010 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://books.br.com.ua/42489>.*
13. *Цивільний кодекс України в редакції від 19.07.2017 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.*
14. *Яриш О.М. Дефініція інформації як окремого об'єкта цивільних прав / О.М. Яриш // Юридична Україна. – 2014 р. - №9. – С. 59-63.*
15. *Яриш О.М. Правове регулювання цивільних відносин, об'єктом яких є інформація / О.М. Яриш // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014 р. – № 9-2, Том 1. – с. 197.*

#### **Бартків Н. Я. Поняття та особливості науково-технічної інформації в цивільному праві України**

Стаття присвячена дослідженню доктринальних та законодавчих підходів до визначення поняття «науково-технічна інформація», а також визначенню особливостей такого виду інформації. У ході дослідження було визначено зміст поняття «інформація» загалом, а також розглянуто дефініції науково-технічної інформації з різних точок зору та проаналізовано її ознаки. В результаті вивчення даної проблематики було виведено авторське визначення науково-технічної інформації та вказано на ознаки, що виділяють таку інформацію серед інших видів.

**Ключові слова:** інформація, науково-технічна інформація, інтелектуальна діяльність, об'єкт цивільних правовідносин, специфічні особливості науково-технічної інформації.

#### **Бартків Н.Я. Понятие и особенности научно-технической информации в гражданском праве Украины**

Статья посвящена исследованию доктринальных и законодательных подходов к определению понятия «научно-техническая информация», а также определению особенностей такого вида информации. В ходе исследования было определено содержание понятия «информация» в целом, а также рассмотрено дефиниции научно-технической информации с разных точек зрения и проанализированы ее особенности. В результате изучения данной проблематики было введено авторское определение научно-технической информации и указано на особенности, выделяющие такую информацию среди других видов.

**Ключевые слова:** информация, научно-техническая информация, интеллектуальная деятельность, объект гражданских правоотношений, специфические особенности научно-технической информации.

**Bartkiv N.Y. Concept and features of scientific and technical information in civil law of Ukraine**

The article is devoted to the study of doctrinal and legislative approaches to the definition of the concept of «scientific and technical information», as well as to determine the features of this type of information. The content of the concept «information» in general was determined, as well as the definition of the scientific and technical information from different points of view and the author analyzes its features in this article. As a result of the investigation the author notices, that scientific and technical information was deduced and indicated on the features that distinguish such information among other types.

**Keywords:** information, scientific and technical information, intellectual activity, object of civil legal relations, specific features of scientific and technical information.

Ганкевич О.М.

## ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ В УКРАЇНІ: ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ, ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

УДК 342.9

**Постановка проблеми.** В сучасний період розвитку правової системи України відбулися значні зміни щодо регулювання примусового виконання судових рішень. Серед нововведень варто відзначити появу та запровадження нового інституту – приватних виконавців. Їх поява обумовлена перш за все недосконалістю законодавства та низьким рівнем виконання судових рішень органами Державної виконавчої служби.

У національній юридичній теорії і практиці сформувалися дві точки зору на інститут приватних виконавців. Одні доводять, перш за все, тимчасовість його впровадження, інші наполягають на необхідності його існування в нашій країні [1, с. 10–12].

Як слушно зауважують вчені, А. О. Мілевська, Д. М. Ліхтанська, інститут приватних виконавців повинен зменшити навантаження на служби державних виконавців, оскільки основною метою даного нововведення є саме необхідність розвантажити